

אסיף דברי תורה לפרשת עקב

(תשע"ח) - משנה תורה - פרשת השבוע על פי הרש"ר הירש

(תשע"ז) - והעיקר לא לפחד כלל

(תשע"ח) - ואכלת ושבעת וברכת- פרשת השבוע על פי הרש"ר הירש

רוב הברכות שאנו מברכים במהלך היום נתקנו על ידי חכמים על מנת להנכיח את מציאות ה' בחיינו במצבים שונים ומגוונים. חלקן באות להביע את הכרת הטוב שלנו על החסדים שהוא עושה עמנו; אחרות מבטאות את ההתפעלות שלנו מהעולם הנפלא יציר כפיו הסובב אותנו; וקבוצה נוספת של ברכות מכינות אותנו לקראת קיומן של המצוות שהצטוונו על ידו. לצד עשרות הברכות הללו ישנן שתי ברכות ייחודיות שלדעת פוסקים רבים מקורן בתורה עצמה. האחת היא הברכה שאנו מברכים לפני לימוד תורה, על פי הפסוק "כִּי שֵׁם יְקֹנֶךָ אֶקְרָא הָבוּ גִדְלֵי לֵאלֹהֵינוּ" (דברים לב, ג), והשניה היא ברכת המזון מהאמור בפרשתנו "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְקֹנֶךָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ".

מה מטרתה של ברכת המזון? ההסבר המקובל הוא שבאמצעותה אנו מודים לקב"ה על שהוא זן אותנו, ומתוך כך מודים גם על שאר המתנות שקיבלנו ממנו – ארץ ישראל והמקדש. לצד הסבר יסודי זה מוסיף הרב הירש בפירושו לפרשתנו נדבך נוסף בהבנת ברכה חשובה זו "ההקשר שברכת המזון כתובה בו בתורה, וכן גם עצם מושג ה"ברכה", מלמדנו שמצוה זו איננה חובת נימוס של אמירת תודה על המזון, אלא תוך שהיא מזכירה לנו שקיומנו תלוי רק בה' לבדו הרי היא מחיה ומעוררת בלבנו גם את כל המסקנות הנובעות מעובדה זו למילוי תפקיד חיינו". רעיון זה משתלב עם תפיסתו הכללית של הרב הירש בנוגע לתפילה (עיין בהמשך הפרשה פרק יא פסוק יג) הרואה בה לא רק אוסף של בקשות כלפי שמיא אלא תהליך שבו "המתפלל עובד" "עבודה לתיקון עצמו" והוא מחדיר אל לבו את האמיתות האלוהיות המחכימות והמעדנות את הלב.

בהקשר של ברכת המזון עלינו כמובן לשאול את עצמנו – אילו מחשבות והרגשות היא אמורה לעורר בקרבנו ולהטביע בתוכיותנו? הברכה הראשונה לפי הרב הירש בא לברר לאדם מישראל את השגחתו הפרטית של הקב"ה ואת רחמיו הגדולים על כל בריה הבאה לידי ביטוי ב"כל פרוסת לחם שנאכלה וכל רגע של המשך החיים שנתאפשר על ידיה". אולם לאדם מישראל ישנו יעוד מיוחד, הבא לידי בבחירה של ארץ ישראל כארץ הייעוד לעם ישראל. זוהי תוכנה של הברכה השניה המבררת את הייחודיות הישראלית, ויחד עם זאת היא גם מדגישה את התנאי לאותה הנהגה אלוקית מיוחדת "כל מעמדו ההיסטורי של ישראל בארצו מבוסס על ברית אברהם, המעמידה את כל התחום הגשמי לעבודת ה'; ותכלית המעמד הזה היא הקיום הנאמן של מצוות התורה... משום כך אין להזכיר את הארץ אלא בהקשר עם "ברית" ו"תורה"". לבסוף באה הברכה השלישית ללמדנו מה מטרתה של אותה בחירה אלוקית בנו "הייעוד הלאומי של ישראל הוא להגשים את תורת ה', הביטוי הקבוע של הייעוד הזה הוא מקדש התורה על הר ציון ונושאו הקבוע הוא מלכות בית דוד" ומתוך כך "ציון ירושלים מטביעה על כל ארץ ישראל את חותמת ייעודה הרוחני".

שלוש הברכות הראשונות של ברכת המזון טומנות בחובן אם כן את יסודות חיינו הדתיים והלאומיים, ואמירתן, יחד עם אמירת הברכה הרביעית שיש לעסוק בה בנפרד, הזדמנות נפלאה עבורנו להטמיע יסודות אלו במהלך החיינו ולכוון את מעשינו על פיהן נוכח פני ה'.

אסיף
פרשיות השבוע

(תשע"ז) - יחיד ורבים בקריאת שמע

מפרשיות התורה השגורות ביותר על לשוננו נמצאים ללא ספק פרקי קריאת שמע, הנאמרים פעמיים ביום "בשכבך ובקומך". דווקא משום כך ראוי להעמיק חקר בתוכנם של פרשיות אלו, על מנת שאמירתם בתפילה לא תהיה בבחינת "מצוות אנשים מלומדה". אחד ההבדלים הבולטים בין שתי הפרשיות הראשונות הוא לשון הפנייה: בעוד שהפרשייה הראשונה נאמרת בלשון יחיד ("ואהבת...") הרי שהשניה המופיעה בפרשתנו נאמרת בלשון רבים ("והיה אם שמוע תשמעו..."), ונשאלת השאלה מה פשר ההבדל?

רמב"ן (דברים יא, יג) תולה את ההבדל המוזכר בתוכן של הפרשיות גופן. בעוד שהראשונה איננה מזכירה כלל ענייני שכר ועונש, הרי שנושא זה עומד במרכזה של הפרשייה השנייה. התורה מבטיחה שאם עם ישראל ילך בדרכי ה' הארץ תשגשג ותתן פריה בעין טובה, אולם אם חלילה העם לא ילך בדרך זו הארץ לא תתן את ברכתה ובשלב הבא העם אף יגלה ממנה. מבאר רמב"ן שהשכר והעונש הנ"ל הם רק תוצאה של מעשה רוב העם "אבל היחיד הוא בזכותו יחיה והוא בעונו ימות". על מנת להדגיש אם כן את התלות שבין השכר והעונש הלאומי למעשיו של הציבור – נוסחה הפרשייה השנייה דווקא בלשון רבים.

אולם ישנו הבדל נוסף בין הפרשיות המופיע בדברי חז"ל, ובאמצעותו ניתן לחשוף מימד נוסף בשינוי בין לשון יחיד ורבים בקריאת שמע. המשנה במסכת ברכות (ב, ב) מלמדת: "למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם שמוע? כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך מקבל עליו עול מצות". מדוע קבלת "עול מלכות שמים" מנוסחת בלשון יחיד, ואילו קבלת "עול מצוות" בלשון רבים. נחמה ליבוביץ בעיוניה (דברים עמ' 116) מביאה לדבר הסבר מעמיק. קבלת עול מלכות שמים ואהבת ה' היא ענין אינדיבידואלי "הפרט חותר לקראתה על ידי חינוך עצמי בהעלאת נפשו ובזיכוכה". לעומת זאת קבלת עול מצוות נוסחה בלשון רבים מפני שהיא דורשת חברה "באשר המצוות ברובן מתייחסות לחיי האדם בחברה, במשפחה, במדינתו ועם כל המין האנושי".

בהמשך לדברי נחמה נראה להוסיף עוד רובד בבאור הדברים. מעשה המצוות הינו משותף לכל היהודים באשר הם. אין הבדל מעשי בין הנחת התפילין של ילד בין שלוש עשרה שזה עתה הגיע לגיל המצוות לבין הנחת התפילין של אחד מגדולי הדור הידוע בצדקותו וחסידותו, וכן הוא הדבר לגבי תקיעת שופר, נטילת לולב וכו'. היכן בא לידי ביטוי בכל זאת ההבדל בין יהודי ליהודי? התשובה נמצאת במישור של קבלת "עול מלכות שמים". בתחום זה עומד כל אחד ואחד לפני רבונו של עולם במקום שונה לפי העולם הפנימי שהוא בנה לעצמו. קיום המצוות האחד משמש אם כן ערובה לאחדות העם, אולם הוא מאפשר לצדו ביטוי אישי וייחודי בעולם הכוונה והרוח, ועל כן הפרשייה הראשונה העוסקת במישור האמונות והדעות מנוסחת בלשון יחיד "ואהבת את ה' אלוהיך".

